

KONEC A ZAČÁTEK

*Jak se v létě 1945
proměnil svět*

OLIVER
HILMES

HOST

PŘELOŽILA ZUZANA SCHWARZOVÁ





*Jak se v létě 1945
proměnil svět*

KONEC A ZAČÁTEK

OLIVER
HILMES

PŘELOŽILA ZUZANA SCHWARZOVÁ

BRNO 2026

Automatizovaná analýza textů nebo dat ve smyslu
čl. 4 směrnice 2019/790/EU je bez souhlasu nositele
práv zakázána.

The translation of this book was supported by
a grant from the Goethe-Institut

Překlad této knihy podpořil Goethe-Institut



Ein Ende und ein Anfang by Oliver Hilmes
Copyright © 2025 by Siedler Verlag, a division
of Penguin Random House Verlagsgruppe GmbH,
München, Germany.

No part of this book may be used or reproduced
in any manner for the purpose of training artificial
intelligence technologies or systems. This work
is reserved from text and data mining (Article 4(3)
Directive (EU) 2019/790).

BArch, Bild 183-M1129-320 / Otto Donath

Translation © Zuzana Schwarzová, 2026

Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2026
(elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-3190-5 (PDF)

ISBN 978-80-275-3191-2 (ePUB)

ISBN 978-80-275-3192-9 (MobiPocket)

*Že je ta bestie
konečně na
lopatkách,
dobře; ale co
napáchala.*

Alfred Döblin, květen 1945

Na pokraji záhuby

Když se Harry pozdního odpoledne 7. května 1945 prochází po chodbách svého nového domova, připadá si, jako by plul na otevřeném moři. Podlaha pod jeho kroky vrže a zdá se, že se hýbe, jako paluba lodi na vlnách. Znenadání se pultunové lustry komíhají a křišťálové nádoby na stolech cinká. Neustále se hýbou i těžké závěsy, jako by na ně sahala neviditelná ruka ducha, zatímco ze starých zdí vychází tajuplné sténání. Mohlo by to vypadat, že si to Harry všechno jen namlouvá, že je možná přetažený nebo má moc bujnou představivost. Ale jeho vnímání odpovídá skutečnosti: jeho nový příbytek je na spadnutí a nutně potřebuje rekonstrukci. Řeč je o Bílém domě ve Washingtonu.

Harry S. Truman kandidoval v prezidentských volbách v listopadu 1944 na viceprezidenta za Demokratickou stranu po boku úřadujícího Franklina D. Roosevelta. Byla to už čtvrtá Rooseveltova kandidatura a v hlasování zvítězil i tentokrát. Když však o několik měsíců později — 12. dubna 1945 — překvapivě zemřel, musel úřad převzít Truman. „Bílý dům vypadal zvenčí skvostně,“ utkví v paměti Trumanově jednadvaacetileté dceři Margaret. „Ale soukromé pokoje tehdy nebyly ani za mák pohodlné. Jako když se nastěhujete

do zařízeného bytu, kam se dvacet nebo třicet let nepořídil žádný nový nábytek ani spotřebiče. Vybavení vypadalo jako z ošuntělého penzionu. Některé bylo vyložené ztrouchnivělé.“¹

Vdova po Rooseveltovi Eleanor nové obyvatele ujistila, že ta stará barabizna bude vypadat o moc lépe, jakmile se zdi vymalují svěžími barvami.

Margaret si nakonec do svého pokoje vybere modrou v odstínu wedgewood a do ložnice růžovou. Trumanova žena Bess upřednostňuje do ložnice modrou a do obývacího pokoje šedou, zatímco manželova ložnice se vymaluje krémovou barvou. Prezident a první dáma zjevně spí odděleně. Prezidentova Oválná pracovna zatím dostane křídově bílý nátěr. Sedmého května jsou práce hotové a Trumanovi se do bytu v Bílém domě stěhují ještě téhož dne.

Zatímco stěhováci tahají do domu stovky krabic a koncertní křídlo Margaret Trumanové se pohupuje na jeřábu, který ho zdvihá do prvního patra, prezident se od generála Dwighta D. Eisenhowera, vrchního velitele spojeneckých vojsk v severozápadní Evropě, dozvídá, že generálplukovník Alfred Jodl před několika hodinami v hlavním Eisenhowerově stanu ve francouzské Remeši vyhlásil kapitulaci Německa. Avšak vzhledem k tomu, že podle Jodla potřebuje velení wehrmachtu trochu času, aby se rozkaz dostal až k nejnižším jednotkám, dohodli se, že kapitulace vstoupí v platnost teprve následujícího dne. Harry S. Truman tráví první noc v Bílém domě s vědomím, že druhá světová válka v Evropě je po pěti letech, osmi měsících a sedmi dnech u konce.

Následujícího rána je hned na devátou hodinu ohlášena tisková konference a promluva v rozhlase. Prezident prý musí něco důležitého sdělit národu. Když tiskový mluvčí Jonathan W. Daniels vede v 8:35 novináře do Oválné pracovny, nastane okolností odpovídající vzrušená tlačenice. Tiskové konference se účastní i Bess a Margaret Trumanovy, vládní kabinet, vysocí důstojníci americké a britské armády a přední členové Kongresu. Ti všichni sedí na židlích kolem prezidentova pracovního stolu. Novináři sice musejí stát, ale místnost je tak zaplněná, že i kdyby někdo omdlel, ostatní těla by ho udržela ve vzpřímené poloze.

Truman přítomným na úvod sdělí, že jim v devět hodin přečte prohlášení, které musí do té doby zůstat přísně tajné. Zpráva je však tak krátká, že zástupci tisku budou mít poté dostatek času na napsání svých hlášení. Reportéři se smějí. Truman žertuje, že dnes je zvláštní den, protože má navíc narozeniny. Jedenašedesáté. „Všechno nejlepší, pane prezident!“ zvolá kdosi v sále. Odbíjí devátá a Truman promluví: „Nastala slavná a nádherná hodina. Kéž by se tohoto dne dožil prezident Franklin D. Roosevelt. Přišla zpráva od generála Eisenhowera, že německá vojska se vzdala spojeným národům. Nad celou Evropou zavlály prapory svobody.“²

Truman poté upozorňuje, že druhá světová válka ještě není u konce všude, protože Japonsko a USA stále vedou strašlivou válku v Pacifiku. Varuje Japonsce, že se proti nim nyní obrátí celá americká vojenská mašinérie. Mají za sebou teprve půlku války. Tisková konference po pár minutách končí.

Harry S. Truman přijímá další gratulace, potřásá si s bezpočtem rukou, krájí opulentní narozeninový dort a chutně vyhlízející kousky rozděljuje nejužším spolupracovníkům, a nakonec se vrací k práci. V New Yorku na Times Square se mezitím začínají srocovat lidé a během následujících hodin pochodují dolů po Páté avenú desetitisíce hlav, na něž prší konfety. Celkem je na nohou zhruba půl milionu lidí. Je to s odstupem největší oslava „Dne vítězství“ v USA. Už večer se však město vrací k běžnému provozu. „Zpráva se včera večer takřka nepromítla do tržeb divadel,“ hlásí dalšího dne *New York Times*. „Prodejci vstupenek uvedli, že zaznamenali pár zrušených rezervací, ale místa okamžitě obsadili lační diváci.“³



Alfred Döblin čekal na tento den tak dlouho! Jak často si tu událost v představách maloval? Že se země rozestoupí, rozevře se obrovská propast a Adolf Hitler půjde rovnou k čertu! Dvacetkrát? Třicetkrát? Nebo ještě častěji? Döblin neví. „Že je ta bestie konečně na lopatkách, dobře,“ píše počátkem května přátelům, „ale co napáchala.“⁴ Zemřelo kolem šedesáti milionů lidí, vojáci i civilisté. Devět milionů mužů, žen a dětí bylo zavražděno v koncentračních a vyhlazovacích táborech, z toho šest milionů Židů. Velké části evropského kontinentu jsou zpustošené, německá města se podobají sutinám.

Spisovatel si v Los Angeles, kam před pěti lety emigroval, poznamenává: „Možná bude exil za pár

měsíců u konce — ale co přijde potom? Život je sled dobrodružství.“



Týden po sebevraždě Adolfa Hitlera v bunkru říšského kancléřství se to v Berlíně hemží dobrodružnými zvěstmi. „Hitler je prý v Japonsku, Španělsku, padl poblíž Hamburku, zastřelil se, padl v boji o říšské kancléřství,“⁵ hloubá Else Tietzeová v deníku. Ve skutečnosti se jmenuje Elisabeth Anna Henriette, ale kam její paměť sahá, říkali jí všichni jen Else. Vlastně neví, co si o těch řečech má myslet. „Kdyby ho Bůh nechal zemřít smrtí vojáka, udělal by moc dobře. Pořád ještě věřím, že ten člověk to myslel dobře, ale nakonec se musel zbláznit.“ Nikdy nebyla opravdová nacistka, dušuje se paní Tietzeová, ale Rusové jsou zkrátka nepřátelé. Když teď však prochází ulicemi říšského hlavního města, neustále se jí do hlavy vkrádají pochybnosti o Hitlerovi. „Mám skoro pocit, jako by Hitler chtěl nepřátelům zanechat naprosto zničený Berlín a vůbec nepomyslel na chudáky nešťastné lidi.“⁶

Else Tietzeová je lehce po sedmdesáti a žije v okázalém bytě na Holsteinischské ulici, nedaleko Stubenrauchova náměstí v berlínské městské části Steglitz. Její manžel Richard byl plukovníkem ve výslužbě a před třemi lety zemřel. Obyvatelé domu, který válku přečkal kupodivu bez větších škod, oslovují Else „paní plukovníková“, což ji vždy obzvlášť potěší. Můj Richard byl respektovaný muž, pomyslí si. Chovali ho v úctě, která jako by teď dopadala trochu i na ni.

Tietzeovi mají tři děti — Traute, Hildegard a Richarda mladšího —, o nichž Else už několik týdnů nemá žádné zprávy. Když do Berlína vstoupila Rudá armáda, Traute s manželem Hansem vzali nohy na ramena a utekli do jižního Německa, protože zaslechli, že Stalinovi vojáci s příslušníky SS, jako byl Hans, často dělají krátký proces. Elsin syn Richard vstoupil stejně jako otec do armády a naposledy bojoval snad v Postupimi — i po něm se slehla zem. Jen u dcery Hildegard si je Else jistá, že je v bezpečí. Vdala se za výrobce klavírů, s nímž hned v roce 1933 vycestovala do Spojených států.

„Stesk a starosti jsou někdy až příliš velké,“⁷ postěžuje si Else v těchto dnech nejednou. Sžírá ji, že neví, jak se daří jejím dětem. Přestože o svých pocitech nikdy moc nemluvila ani nepsala, už pár týdnů si vede deník. Je to její „důvěrný deníček“, kterému svěřuje trýznivé obavy a starosti, ale i tichou nadějí. Jestli jsou Traute s Richardem ještě naživu, zápisník jim jednou předá. Do té doby do něj Else bude zaznamenávat své denní prožitky, jak jen to půjde. Osmého května si poznamenává: „Děti si tady zase vesele hrají na ulici a cestou kolem ruských aut jsem dnes viděla, jak jeden Rus nějakému chlapci odřízl tlustý krajíc chleba, který si hoch s širokým úsměvem vzal. Krom toho mají spoustu většinou dobře vypadajících koní, žádné zakrslé ruské koně, ale krásné, velké. Určitě všechny kradené nebo zabavené Němcům.“⁸



Osmý květen 1945 je v Buckinghamském paláci vyplněn prací. V jedenáct hodin se jako vždy koná střídání stráží, ceremonie, kterou nepřerušila ani válka. Současně král Jiří VI. v plesovém sále pořádá investituru, při níž předává zasloužilým vojákům přes dvě stě sedmdesát řádů, včetně medaile Za zásluhy a Vojenské medaile. Kolem poledne přijíždí ke králi na oběd předseda vlády Winston Churchill. Když ho pozná dav lidí, který už se shromáždil před palácem, musí zakročit policie. Sedmdesátiletý Churchill je zcela zásadní aktér, stále ještě platí za hnací sílu vítězství Spojenců nad nacistickým Německem. Když konečně přišel vytoužený mír, chce ho britský národ oslavit se svým premiérem. Po obědě se Churchill vrací do svého sídla na Downing Street 10, aby se v rozhlasovém projevu obrátil k lidu. „Můžeme si dopřát krátkou chvíli radosti,“ upozorňuje, „ale ani na okamžik bychom neměli zapomenout na námahu a práci, které jsou před námi. Japonsko s celou svou zradou a lačností ještě není poraženo. Rány, které zasadilo Velké Británii, Spojeným státům a dalším zemím, a jeho odporná krutost si žádají spravedlnost a odplatu.“⁹

Dav lidí před Buckinghamským palácem se mezitím rozrostl asi na sto tisíc. Nejprve zaznívají jen osamocené hlasy, ale přidávají se stále další: muži, ženy a děti, staří i mladí — všichni skandují: „We want the King!“ Pak se otevírají dveře a král Jiří VI., královna Elisabeth, princezna Elisabeth a princezna Margaret poprvé toho dne vcházejí na balkón paláce. Král je oděn do uniformy admirála královské flotily a princezna Elisabeth má na sobě khaki uniformu pomocných

ženských sborů — ženského oddílu britské armády —, do nichž vstoupila téhož roku. Královna Elisabeth a princezna Margaret jsou obě v modrém.

Winston Churchill se toho času ubírá z Downing Street do nedalekého Richmond House, sídla ministerstva zdravotnictví. Z balkonu této budovy pak pronáší další řeč. „Moji milí přátelé, toto je vaše hodina,“ provolává k davu. „Není to vítězství jedné strany či třídy. Je to vítězství velkého britského národa jako celku. [...] Vyšli jsme vítězně ze smrtícího boje — zadupali jsme do země strašlivého nepřítele, který teď čeká na náš rozsudek a naši milost.“¹⁰

Jásot tady ani po celém městě nebere konce. Pozdě odpoledne přijímá král Churchilla a členy válečného kabinetu na oficiální audienci v Buckinghamském paláci. O půl šesté se královská rodina opět odebírá na balkon, aby se ukázala davu — tentokrát spolu s předsedou vlády.



V tutéž dobu v Paříži: zatímco Truman hovoří k americkému a Churchill k britskému národu, Charles de Gaulle, předseda prozatímní vlády Francouzské republiky, se obrací ke svým krajanům. „Válka je vybojována!“ pronese 8. května ve tři hodiny odpoledne v rozhlase rozechvělým hlasem. „Máme tu vítězství! Vítězství spojených národů a vítězství Francie!“ Pak se generál nechává pateticky unést: „Sláva ti! Věčná sláva našim vojskům a našim vůdcům! Sláva našemu lidu, který nepolevil ani se neohnul strašlivými zkouškami!

Sláva spojeným národům, které smísily svou krev s naší krví, svou bolest s naší bolestí, své naděje s našimi nadějemi a které dnes slaví vítězství s námi. Ach! Ať žije Francie!“¹¹

Charles de Gaulle chtěl mír původně vyhlásit hned 7. května jako první, což ovšem způsobilo velkou rozepří mezi Washingtonem, Londýnem a Paříží. Na Downing Street se nad jeho kouskem zhrozili. Naléhavě generálovi radíme, aby se záměru vzdal, telegrafovali britští diplomaté. Avšak čtyřiapadesátiletý de Gaulle je považován za zcela nevypočitatelného. Strážlivý závěr zněl: „Pokud nebude ochoten radu přijmout, nelze na něj vyvíjet další tlak.“¹² Na poslední chvíli de Gaulle od plánu upustil.

U generála je ve hře značná dávka raněné ješitnosti. Stalin, Churchill a Roosevelt sice v říjnu 1944 oficiálně uznali jím vedenou prozatímní vládu, ale de Gaullova přítomnost na velkých válečných konferencích v Teheránu a na Jaltě nebyla žádoucí. Spojenci se ke „Grande Nation“ zjevně chovají jako k vítězné mocnosti druhé třídy, což se nesnese s generálovým sebepojetím. Vládne velká nedůvěra na všech stranách. Už pro zesnulého Franklina D. Roosevelta byl de Gaulle rádoby Napoleon, jenž chtěl využít válku jako odrazový můstek k diktatuře. A Winston Churchill dal svým ministrům najevo hned v květnu 1943: „Nenávidí Anglii a všude zanechal stopu anglofobie. Co opustil Francii, nikdy sám nebojoval a snažil se nejdřív dostat do bezpečí svou ženu.“¹³ Britský premiér popisuje francouzského generála jako „ješitného, až

zlomyslného“ a podezřívá ho ze sklonu k fašismu. Nejednou si Churchill dopomohl sarkasmem. „Každý si neseme svůj kříž, ten můj je lotrinský,“ měl prý jednou prohlásit s odkazem na to, že de Gaulle jako symbol Svobodné Francie, již založil roku 1940, použil takzvaný lotrinský kříž — kříž se dvěma stejně dlouhými vodorovnými rameny. A Stalin? „Ten generál dělá, jako by byl vrchní velitel velkého státu, přitom má ve skutečnosti jen malou moc,“ uráží ho sovětský vůdce.¹⁴ Ani z nich by se tedy zřejmě nestali přátelé.

Následně po rozhlasovém projevu se de Gaulle odebere k Vítěznému oblouku, aby položil věnec u hrobu neznámého vojína. Když chce památník opustit, prodere se k němu množství lidí, kteří přitom pošlapou trávník. Ale až na tuto událost probíhá „Den vítězství“ na Seině poklidně. Poprvé od začátku války Paříž opět září jako „cité lumière“, město světla. Památníky jsou nasvíceny a opera září modrou, bílou a červenou — barvami trikolory. „Všichni jako by byli všude,“ vzpomíná pamětník. „Džípy a nákladáky, civilní i vojenské, byly přečpané lidmi, civilisty i vojáky. Nemyslím si, že by nějaký džíp vezl méně než dvacet lidí, a nákladáky měly tolik pasažérů, kolik se na ně vešlo, a ještě víc. Na autech se třepetaly vlajky; troubily klaksony a všechno působilo dojmem obrovské, bláznivé hasičské přehlídky.“¹⁵

Celé hodiny nad středem města krouží letadla a shazují konfety a papírové trásně. Lidé tají dech, když americký bombardér Mitchell předvádí akrobatický kousek a podlétá Eiffelovu věž. A stále znovu zaznívá Marseillaisa: „Povstaňte, děti vlasti, den slávy nadešel!“

To byl den! Winston Churchill si ho pozdě večer ještě jednou přehrává a roztržka s generálem de Gaullem mu nedá spát. Sáhne po tužce a papíru a poznamená si telegram, který ve 23:55 posílá Duffu Cooperovi, britskému velvyslanci v Paříži, sám ho osobně opatřuje značkou „přísně tajné“: „Později musíme probrat generálovu návštěvu zde. Může se stát, že ho jednoho dne v klidu vyhledám na cestě po Francii, ale nejdřív si chci být jistý, že mi nezabouchne, nezatarasí a nezamkne dveře před nosem.“¹⁶



Zaměstnanci Hlavního statistického úřadu napočítali v Berlíně na konci druhé světové války 245 300 budov, z toho 27 679 zcela zničených, což odpovídá 11,3 procentům. Dalších 8,2 procenta budov je těžce poškozených a 9,3 procenta lze opravit. Převážná část ze 171 965 budov (70,1 procenta) je pouze lehce poškozená a je považována za obyvatelnou.¹⁷

Holá fakta jsou jedna věc, něco jiného je katastrofální dojem, který dělá město na lidi. Tváří v tvář troskám propadají malomyslnosti dokonce i odborníci. Když se toho jara ptají slavného architekta Hanse Scharouna, jak dlouho bude trvat, než bude Berlín zcela zbaven trosek, nejdříve zhluboka potáhne z doutníku. „Tak padesát let,“ prohlásí zamysleně, poté co vyfoukne kouř nahoru. „A pak můžeme začít s výstavbou.“¹⁸



Onoho 8. května, kdy svět slaví konec „bestie“ a pád hrůzovlády, přejíždějí německou hranici u Berchtesgadenu směrem od Innsbrucku dva mladí muži v džípu americké armády. Za volantem sedí seržant Grayson B. Tewksbury, pracující jako fotograf pro americké vojenské noviny *The Stars and Stripes*. Když krátce nato Tewksbury zastaví kdesi v Bavorsku a oba muži se mohutným skokem vyhoupnou z auta, je to pohnutá chvíle především pro jeho spolujezdce. V březnu 1933 musel Německo opustit, aby unikl zatčení nacisty. Ted' — o dvanáct let později — vstupuje Klaus Mann opět na německou půdu jako americký občan.

Osmatřicetiletý syn nositele Nobelovy ceny Thomase Manna má z pověření americké armády podávat zprávy pro *Stars and Stripes* z osvobozeného Německa a sousedních zemí. Takřka při všech zastávkách po následující týdny se bude Mann vyptávat místních, vést rozhovory s prominentními občany a o všech těchto setkáních sepíše pro své noviny zprávy z cest.

Než Klaus Mann zahájí svou práci zvláštního zpravodaje, vydá se v den příjezdu nejprve po zcela osobní stopě. Táhne ho to do Mnichova. V rodném městě obývala rodina Mannových v Poschingerově ulici ve vybrané čtvrti Bogenhausen výstavní vilu, kterou Klaus se sourozenci láskyplně nazýval „Poschi“. Cestou po říšské dálnici si Klaus s přítelem Graysonem malují, jaké to asi bude, až u „Poschi“ zazvoní a otevře jim vypasený nacistický pohlavár. „Račte vzít, pane obersturmführere, laskavě na vědomí, že tato vila je

právoplatným majetkem mého otce!“ vybafne Klaus Mann na nového obyvatele. „Prosím, abyste dům okamžitě vyklidil. Dávám vám dvě a půl minuty...“¹⁹ Muži jsou značně rozveseleni, ale příjezd do Mnichova jim rozpustilou náladu rychle zkazí. Pohled na zničené město je bezútěšný. „Mnichov už neexistuje,“ oznámí Klaus Mann krátce nato svému otci Thomasovi v Los Angeles. „Celý střed města od Hlavního nádraží až k náměstí Odeon jsou už jen trosky.“²⁰

Když džíp vjede z Föhringer Allee do Poschingerovy ulice, Klaus si nejdříve vydechne: dům rodičů ještě stojí. Ale třípatrová budova působí neobývaně, vchod je zabarikádovaný. Široko daleko žádný nacistický pohlavár. Klaus po určité době pronikne do domu — a nevychází z údivu. Všude vztyčili nové zdi a z kdysi reprezentativních místností udělali malé pokojíčky. Klaus nikde nenachází neporušený kus nábytku, jen sutiny. Ze zarostlé zahrady náhle spatří mladou ženu, která se provizorně zařídila na balkoně ve druhém patře, na nějž se kdysi vstupovalo z jeho pokoje. Klaus ji osloví, svou pravou identitu ale neodhalí. Nová obyvatelka si ho měří nedůvěřivě, možná se podivuje, že americký voják mluví tak dobře německy. Vysvětluje nakonec, že ji vybombardovali a přišla o celou rodinu, i ženicha. Klaus se zeptá, zda neví, komu vila patří. K tomu nedokáží nic říct, opáčí žena nejhrubším bavorským nářečím. Slyšela, že dům využívala organizace Lebensborn. Klaus na ni tázavě hledí. Lebensborn? Nikdy o ní neslyšel. „Byli tady ubytovaní statní mládenci od eses,“ vysvětluje neznámá, „samé vybrané

exempláře, opravdu: dokonalí býci. A jako býci nebo hřebci tu také fungovali, kvůli rase, rozumíte?“²¹



Asi devět tisíc kilometrů vzdušnou čarou od Mnichova leží Pacific Palisades. Tento překrásný kousek země — klidný, s mírným klimatem a stálezele-
nou vegetací — je exkluzivní čtvrť Los Angeles, s cha-
rakteristickým labyrintem úzkých, spletitých a točitých
ulíček. Tam, na San Remo Drive číslo 1550, bydlí už
čtyři roky rodiče Klause Manna Thomas a Katia. Mu-
seli opustit Německo poté, co se moci chopili nacisté,
a přes zastávku ve Švýcarsku a jižní Francii dorazili až
do Spojených států.

Thomas Mann prožívá 8. květen jako úmorný
den. Je zvyklý ráno požitkářsky posnídat („K snídani
čaj, dvě vejce, z toho jedno bez bílku, a toust s me-
dem“),²² následně se vykoupat a nezřídka podnik-
nout i procházku okolními ulicemi. Dnes musí odejít
z domu nalačno. Katia veze svého manžela k lékaři
do Beverly Hills, kde se spisovatel musí podrobit dů-
kladné prohlídce. Na americkém východním pobřeží
jsou mezitím oslavy „Dne vítězství“ v plném prou-
du. Thomas si od předešlého roku stěžuje na úbytek
váhy, neustále se vracějící noční dráždivý kašel spolu
s chronickými katary — potíže, pro něž lékaři dosud
nenašli příčinu. Teď má do případu vnést světlo rent-
genové vyšetření. Lékaři pacientovi podají kontrastní
látku a začnou s procedurou. Po polední pauze, kterou
Mann sice může strávit doma, ale stále ještě nesmí nic

jíst, jsou odpoledne pořízeny další rentgenové snímky. „V autě trocha vermutu a cigareta,“ zapíše si po konci ošetření. „Doma polévka, kotlety a káva.“²³ Důvod Mannových potíží se nenašel.

Večer se Thomas a Katia Mannovi usadí před rozhlasovým přijímačem a poslouchají záznam projevu prezidenta Trumana. Přestože Thomasi Mannovi i kvůli vyčerpávajícím lékařským zákrokům rozhodně není do zpěvu, otevírá na oslavu lahev šampaňského. Do deníku si zapisuje: „Rusové dál marně pátrají po Hitlerově těle.“²⁴



„Všichni společně jsou hrdí na to, co za pět válečných let dokázali,“²⁵ poznamenává kousavě 8. května Erich Kästner. Díla šestačtyřicetiletého spisovatele byla za nacistů považována za „zvrhlá“ a v květnu 1933 byla pálena na berlínském Operním náměstí. „Proti dekadenci a morálnímu úpadku!“ zakřičel tehdy student, když do plamenů vhodil Kästnerův román *Fabian*. Ministr propagandy Joseph Goebbels autory, jako byl Kästner, opovrhoval, viděl v nich zástupce „asfaltové literatury“. Pravdou ale také je, že se Kästnerovy spisy dobře prodávaly i přes oficiální zákaz a že pod pseudonymy napsal ne jeden scénář pro nacistickou filmovou branži.

Nicméně na oslavy v dnešní den kapitulace náladu nemá. Kästner je přesvědčen, že u vítězů světové války větrí přesvědčení o vlastní neomylnosti, když slyší výtku, že Němci by se od nacistů sami osvobodit

nedokázali. „A kdopak se paktoval s Hitlerem, když už u nás kat obcházel veřejně?“ ptá se ve svých zápiscích. „My jsme to nebyli. A kdopak uzavíral konkordáty? Podepisoval obchodní smlouvy? Vysílal diplomaty na slavnostní gratulace a atlety na olympiádu do Berlína? Kdopak tiskl ruku zločincům místo obětem? My ne, milí farizejští!“²⁶

Erich Kästner se dostává do ráže. Jasně vidí, že Spojenci ignorují svou spoluvinu na nacismu: „Vítězové, kteří nás odkazují na lavici obžalovaných, se musejí posadit vedle nás. Ještě je místo.“²⁷



Rusové jsou tady! Kolem deváté večer se na jednu blíží hluk motorů. Vylekaní lidé stojí za okny a ustrašeně vyhlížejí ven. Vidí projíždět tanky a nákladní auta Rudé armády, vidí rudé vlajky a světlice. Přestože vojáci na vozech drží v rukou zbraně, není na nich nic nebezpečného. Stále víc mužů, žen i dětí vychází na ulici a jásá, vojáci jim mávají. Rusové jsou tady! Právě tato krátká věta se večer 8. května šíří koncentračním táborem Terezín jako lavina. Nacisté v roce 1941 proměnili severočeské pevnostní město severozápadně od Prahy, při ústí Ohře do Labe, v koncentrační tábor. Za tu dobu zde bylo v nelidských podmínkách vězněno přes sto čtyřicet tisíc lidí — včetně asi patnácti tisíc dětí.

Udalosti naprosto převálcovaly i Margot Bendheimovou. Třiadvacetiletá rodačka z Berlína žije v táboře od minulého roku a tam se také opět setkala

s o jedenáct let starším Adolfem Friedländerem, jejíž letmo poznala už v Berlíně. Teď jsou krátce pár. Margot s Adolfem jsou na světě úplně sami. Adolfova matka Fanny byla v prosinci 1942 deportována do Osvětimi, kde ji zavraždili, Margotina matka Auguste a bratr Ralph ji následovali o měsíc později. Adolfova sestra Ilse se prý dostala přes Itálii do Spojených států. Adolf neví, zda ještě žije.

V úterý večer, kdy do Terezína přijíždí Rudá armáda, se Margot s Adolfem vydávají k táborové bráně. Brána je dokořán otevřená a obávané stráže zmizely. Mohou projít, ale několik minut stojí jako přikovaní. Je to jen sen? Může to být skutečné? Pak udělají pár opatrných kroků vpřed a náhle stojí na silnici do Prahy. „Adolf stál vedle mě,“ vzpomíná Margot. „Podívali jsme se na sebe. Byli jsme společně osvobozeni. Chvilé, na kterou nikdy nezapomeneme.“²⁸



Zatímco v Londýně, Paříži a New Yorku se už čtyřiaadvacet hodin bujaře slaví vítězství nad nacistickým Německem, v Moskvě vládne podivné ticho. Vypadá to, že život pokračuje v zajetých kolejích. Jako by si to žádalo důkaz, moskevský rozhlas odpoledne vysílá pohádku. Stalin rozhodl, že na vyhlášení kapitulace podepsané v Remeši bude pohlížet jen jako na „předběžný protokol“. Žádá, aby byl dokument nahrazen „aktem všeobecné, bezpodmínečné kapitulace“, který má v hlavním stanu v Berlíně vypracovat a podepsat maršál Georgij Žukov. Stalin to zdůvodňuje obavami, že by se

útvary wehrmachtu na východě kapitulací nemusely řídit, ale je to spíš záminka. Ve skutečnosti mu jde o něco jiného, o prestiž. Jediná „pravá“ kapitulace může být složena jen do rukou sovětského velitele, koneckonců Rudá armáda nesla největší břemeno války. Tím padá původní plán, že bude konec války oznámen ve Washingtonu, Londýně a Moskvě současně. Stalin chce svůj „Den vítězství“ — 9. května. A také ho dostane.

V noci z 8. na 9. května v sídle hlavního velitele Rudé armády v Německu, maršála Žukova, probíhá Stalinem požadované podepisování další kapitulace. Válka je pohřbena podruhé, v budově, jež donedávna sloužila wehrmachtu pro vzdělávání ženistů a vojenských inženýrů. Kromě Žukova jsou přítomni britský letecký maršál Arthur Tedder, americký generál Carl Spaatz a za Francouze generál Jean de Lattre de Tassigny. Německá delegace sestává z polního maršála Wilhelma Keitel, šefa vrchního velení wehrmachtu, generáladmirála Hanse-Georga von Friedeburg za námořnictvo a generálplukovníka Hanse-Jürgena Stumpffa za letectvo.

Více než sto novinářů a fotoreportérů napjatě čeká, až Žukov krátce po půlnoci zavelí německým důstojníkům k nástupu do sálu. Delegace vstupuje, Keitel pozvedne maršálskou hůl na pozdrav a následně si sedne. Žukov se ho ptá, zda si přečetl kapitulární listinu, což Keitel potvrzuje. Pak si sovětský maršál zavolá Němce k sobě. „Keitel se rychle zvedl,“ vzpomíná Žukov, „upřel na nás svoje zlé oči, potom sklopil oči, vzal pomalu se stolu svou maršálskou hůl

a nejistým krokem zamířil k našemu stolu. Monokl mu vypadl a zůstal viset na šňůrce. Na tváři mu naskočily červené skvrny.“²⁹ Keitel podepisuje patero vyhotovení listiny za blýskání novinářských fotoaparátů, následují ho von Friedeburg a Stumpff. Po nich připojují své podpisy pod dokument Žukov a zástupci Spojenců, ceremonie je u konce. Když si Keitel všimne, že jeho pobočníkovi začaly téct slzy, hlasitě na něj sykne: „Nechte toho. Po válce vyděláte jmění, když sepišete knihu *S Keitelem v ruském zajateckém táboře*.“³⁰ Je 0:43 hodin.

„A náhle se ze sálu vytratilo nahromaděné napětí,“ vzpomíná svědek. „Všichni si viditelně vydechnou úlevou a vyčerpáním. Kapitulace je zpečetěna, válka je u konce.“³¹ Poté, co Keitel, von Friedeburg a Stumpff opustí sál, Georgij Žukov nechá podávat bohatou večeři s vodkou a šampaňským. Německá delegace zatím v sousední budově dostane neméně opulentní pohoštění ze studených i teplých pokrmů. „Na závěr mi prvně v životě přinesli zamrazené čerstvé jahody,“ chválí nabídku Wilhelm Keitel. „Noční tabuli zjevně obstarala berlínská gurmánská restaurace, neboť i vína byla německého původu.“³²

Přibližně v tutéž dobu přistupuje k mikrofonu Jurij Borisovič Levitan, hlavní hlasatel rádia Moskva, aby oznámil, co zbytek světa už dávno ví. Během několika minut se centrum Moskvy zaplní lidmi. Mnozí jsou ještě v nočních košilích. Jásají: „Vítězství! Vítězství!“ Někteří pláčou, jiní se modlí. Večer je odpálena salva z tisíce děl, která uvede Stalinův projev k lidu: „Před

třemi lety prohlásil Hitler veřejně, že jeho plánem je rozkouskovat Sovětský svaz a odtrhnout od něho Kavkaz, Ukrajinu, Bělorusko, Baltské země a jiné oblasti. Prohlásil přímo: „Zničíme Rusko, aby se již nikdy nemohlo pozvednout.“ To bylo před třemi roky. Šíleným Hitlerovým záměrům však nebylo souzeno, aby se splnily — průběh války je obrátil vniveč. Ve skutečnosti se stalo něco zcela opačného než to, o čem fantasírovali hitlerovci. Německo je poraženo na hlavu. Německá vojska kapitulují. Sovětský svaz slaví vítězství, ač nehodlá Německo ani rozkouskovat, ani je zničit.“ V Evropě teď začíná období mírumilovného vývoje, pokračuje Stalin. „Sláva našemu velikému lidu, lidu-vítězi!“ O západních spojencích nepadne ani slovo.³³



Někdy 9. května, když se v Moskvě slaví vítězství nad nacistickým Německem, sáhne Světlana po telefonu a volá otci. Když vytáčí číslo, myslí devatenáctiletá žena na jejich poslední setkání. Odehrálo se minulý rok, když mu Světlana sdělila, že si hodlá vzít přítele Grigorije. „Vem tě čert, dělej si, co chceš,“ odpověděl tenkrát staroch a prohlásil, že se se svým zetěm nikdy nechce setkat. Otec moc nesršel nadšením, ani když o něco později otěhotněla. „Potřebuješ vzduch,“³⁴ řekl úsečně a poslal ji na daču. Světlana se teď rozhovoru se starým pánem, který umí být tak strašně panovačný a bezohledný, pochopitelně bojí.

„Tatínku, blahopřeji ti k vítězství!“ řekne Světlana, když otec vezme sluchátko.

NA POKRAJI ZÁHUBY

- 1 Truman, Margaret: *Harry S. Truman*. New York 1973, s. 241.
- 2 Truman, Harry S.: *Memoiren*, sv. 1, *Das Jahr der Entscheidungen*. Stuttgart 1955, s. 164 n.
- 3 Adams, Frank S.: „Germany Surrenders. New Yorkers Massed Under Symbol Of Liberty.“ In: *The New York Times*, 8. května 1945, s. 1.
- 4 Döblin, Alfred: *Ausgewählte Werke*, sv. 13, *Briefe*. Freiburg im Breisgau 1970, s. 315 n.
- 5 Deutsches Tagebucharchiv Emmendingen, *DTA 1457 — 1*, s. 20.
- 6 Tamtéž, s. 36.
- 7 Tamtéž, s. 25.
- 8 Tamtéž, s. 37 n.
- 9 James, Robert Rhodes (ed.): *Winston S. Churchill. His complete speeches*, sv. 7, New York 1974, s. 7153.
- 10 Tamtéž, s. 7155.
- 11 Gaulle, Charles de: *Discours et Messages. Pendant la guerre, Juin 1940 — Janvier 1946*. Paris 1970, s. 545 n.
- 12 War Cabinet, 59th Conclusions, 7. Mai 1945, The National Archives, CAB 65/50/22.
- 13 Winston Churchill v dopise Clementu Attleemu a Anthonyemu Edenovi, 21. května 1943, Churchill Archives Centre, CHAR 20/128/27—28.
- 14 Srov. Fischer, Alexander (ed.): *Teheran, Jalta, Potsdam. Die sowjetischen Protokolle von den Kriegskonferenzen der „Großen Drei“*. Köln 1968, s. 114.
- 15 Gilbert, Martin: *Den, kdy skončila válka. Den vítězství 1945 v Evropě a ve světě*. Praha: Argo 1999, přel. Olga Kučerová, s. 215.
- 16 Foreign Office telegram to Paris, No 916, The National Archives, FO 954/9B/553.
- 17 Hauptamt für Statistik Gross-Berlin (ed.): *Zahlen zeigen Zeitgeschehen. Berlin 1945—1947*. Berlin 1947, s. 47.

- 18 Riess, Curt: *Das war ein Leben! Erinnerungen*. München 1986, s. 327.
- 19 Mann, Klaus: *Bod obratu. Zpráva o jednom životě*. Praha: Mladá fronta 1997, přel. Anna Siebenscheinová, s. 434.
- 20 Tamtéž.
- 21 Tamtéž, s. 439.
- 22 Mann, Thomas: *Tagebücher. 1937—1939*, ed. Peter de Mendelssohn. Frankfurt am Main 1980, s. 242.
- 23 Mann, Thomas: *Tagebücher. 1944 — 1. 4. 1946*, ed. Inge Jens. Frankfurt am Main 1986, s. 202.
- 24 Tamtéž.
- 25 Kästner, Erich. *Notabene 45. Ein Tagebuch*. Zürich 2017, s. 147.
- 26 Tamtéž, s. 147 n.
- 27 Tamtéž, s. 147.
- 28 Friedländerová, Margot, Schwerdtfegerová, Malin: *Útěk z Berlína. S židovskou hvězdou v kapse*. Praha: Euromedia 2011, přel. Natálie Hendrychová, s. 186.
- 29 Žukov, Georgij Konstantinovič: *Vzpomínky a úvahy, část 3*. Praha: Naše vojsko 2006, přeložil Jiří Fidler, s. 305.
- 30 Neue Zürcher Zeitung, 10. května 1945.
- 31 Simonow, Konstantin: *Kriegstagebücher 1942—1945*. Berlin 1982, s. 810.
- 32 Görnitz, Walter (ed.): *Generalfeldmarschall Keitel — Verbrecher oder Offizier? Erinnerungen, Briefe, Dokumente des Chefs OKW*. Göttingen 1961, s. 378.
- 33 *Stalin v současném boji za mír*. Praha: Mír 1951, s. 102, překladatel neuveden.
- 34 Allilujevová, Světlana: *Dopisy příteli*. B. m.: Orego 1998, s. 119, přel. Vl. Kotenjatkin.
- 35 Tamtéž, s. 120.
- 36 Misselhorn, Alfred: „Kriegsende und Gefangenschaft“. In: *LeMO-Zeitzeugen*. Lebendiges Museum Online, Stiftung Haus der Geschichte der Bundesrepublik Deutschland.